ש. אנסקי וועגן „דעם דבוק"

(א בריוו פון ש. אנסקי צו ד"ר חיים זשיטלאָווסקי*)

„מיין טייערער אונענדלעך ליבער!

דיין בריוו פון 7/V האב איך נאר וואס באַקומען און ער האט מיר פאַרשאַפט זייער אַ גרויסע פרייד. ערשטנס — מיט זיין אַמאליק-אינטימען טאָן, מיט זיין שטיל-טרויעריקן הומאר און מיט דעם, וואס דו האסט אין אים געשריבן וועגן דיינע אינטים-פערזענלעכע אנגעלעגנהייטן. צווייטנס — וואס עס איז ווידער דא אַ האפנונג, אַז דו זאלסט פארן אין אייראפּע און מיר זאלן זיך פארט קאנען זען. און דריטנס — מיט דעם, וואס דו שרייבסט וועגן „דבוק". דו ווייסט אַליין ניט, וואס פאַר אַ גרויסע באַדייטונג עס האט פאַר מיר דיין אפּרוף וועגן דער פּיעסע.

מיר איז אויסגעקומען צו הערן און צו לעזן פיל זייער הייסע לויבונגען דעם „דבוק". סטאַניסלאַווסקי, אויפנעמענדיק עם פאַר דער סטודיע פון „כודאזשעסטווענעם" טעאַטער, האט געפונען, אַז די מיסטיק פון דער פּיעסע איז אָריגינעלער ווי די מיסטיק פון מעטערלינקס פּיעסן. סאַלאגוב, אויסהערנדיק די פּיעסע, האט וועגן איר געשריבן: „געוויינלעך איז ביי אונז פאַר אַ פּיעסע אַ קריטעריום דער אויפנאַם פון פּובליקום: האט מען זי גוט אויפגענומען — טויג זי, נישט — נישט. וועגן דער פּיעסע קאן מען זאגן, אַז איר אויפנאַם וועט זיין אַ קריטעריום פאַרן פּובליקום. וועט מען זי גוט אויפנעמען, הייסט עס, אַז דאס פּובליקום איז דערוואַקסן צו אמתער קונסט, צו דער ריכטיקסטער און איינציקער פארם פון סצענישער קונסט-מיסטעריע. אויב נישט — הייסט, אַז דאס פּובליקום איז דערצו נישט דערוואַקסען".

און שטענדיק, הערנדיק און לעזנדיק אַזעלכע הייסע אפּרופן, איז פאַר מיר געשטאַנען דער געדאַנק: „און חיימען איז זי פארט נישט געפעלן", און דאס האט די גאַנצע $6\frac{1}{2}$ יאר געהאַלטן ביי מיר די ספקות וועגן דעם ווערט פון דעם ווערק. קענסט דערום פאַרשטיין, וואס פאַר אַ גרויסע פרייד פאַר מיר איז געווען דיין איצטיקע מיינונג וועגן דעם ווערק.

די פּיעסע איז, פאַרשטייט זיך, אַ רעאַליסטישע וועגן מיסטיקער. דער איינציקער נישט רעאַליסטישער שטריך אין איר איז — נישט לאהס רייד און וויזיעס, נאר דער משולח. אים האב איך אומיסנע געשילדערט אין מיסטישע שטריכן. אין דער ערשטער רעדאַקציע איז ער נישט געווען. אַריינגעפירט האב איך אים לויט דער עצה, ריכטיקער, לויט דער פאָדערונג פון סטאַניסלאַווסקין. און, אַריינפירנדיק אים, האב איך שוין ממילא פאַרברייטערט די אידעע פון דעם ווערק. געשטעלט איבער דער טעמע פון „הנאהבים והנעימים" נאך איין עטאַזש, אַ העכערן.

אין דער גאַנצער פּיעסע גייט אַ קאַמף צווישן אינדיווידום און קאלעקטיוו, ריכטיקער — צווישן דער שטרעבונג צום אינדיווידועלן גליק און דעם אפּהיטונג פון קיום הלאומי, ראַסן-לעבן. חנן-לאה רייסן זיך צו זייער פערסאנאַלן גליק, דער צדיק טראַכט נאר וועגן דעם, „עס זאל נישט פאַרוועלקן אַ צווייג פון אייביקן בוים פון הויז-יעקב". ווער פון זיי איז גערעכט?

פון זיין ערשטן אַרויסטריט אַנטקעגן לאה-חנן, הייבט אָן דער צדיק איבערצייגן זיך, אַז די ציונג פון די ביידע נשמות (שטרעבונג צום אינדיווידועלן גליק) איז נישט קיין זאַך פון פּריצות-עול, פון שרירות-לב, נאר האט טיפע ווארצלען. ווייזט זיך אַרויס, אַז אין הויכע היכלים איז עס אנגענומען געווען, חננען האט געצויגן אַ העכערער כח, און אַז דער צדיק טרייבט אים אַרויס מיט שופרבלאזן, פילט ער, „אַז עמיצער אַ שטאַרקער העלפט אים". נאר דער צדיק קאן פון זיין וועג נישט אפּטרעטן. סוף כל סוף זענען מנצח חנן-לאה. אַבער איז דער צדיק אומגערעכט?

דא קומט דער משולח פון אַ העכערן עולם, פון יענעם עולם, „וואס שמעלצט צונויף אין זיין פלאַם די העכסטע בערג-שפּיצן מיט די טיפסטע טאלן". פאַר אים זענען ביידע, אי חנן-לאה, אי דער צדיק, גערעכט און נאך מער באַרעכטיקט איז זייער קאַמף. דער משולח האלט זיך ביים צדיק, ריכטיקער, האַלט אים פאַר די ליוציעס און אין דעם מאמענט פון העכסטן קאַמף, אַז דער-צדיק שרייט-אויס זיין חרם און ביי חנן גייען-אויס אין קאַמף די לעצטע כחות, באַשטימט דער משולח: „דער לעצטער פונק האט זיך צונויפגעגאסן מיטן פלאַם".

צי וויל איך זאלסט רעדן מיט די טעאַטערן וועגן שטעלן די פּיעסע? וואס פאַר אַ פראַגע? פאַרשטייט זיך! איך גיב דיר אַלע באַפולמעכטיגונגען אויף דעם, אַז דא איז געווען מ. כ״ץ האט ער מיט מיר גערעדט וועגן דער פּיעסע און איך האב אים באַפולמעכטיקט פירן אונטערהאַנדלונגען. איצט, אַז דו נעמסט עס טון — הנה מה טוב! ווען עס וואלט זיך איינגעגעבן די פּיעסע זאל גיין אין אַמעריקע (פאַרשטייט זיך, קינסטלעריש געשטעלט), וואלט עס זיין אַ גליק פאַר מיר. חוץ דעם, וואס אַ פּיעסע דאַרף סוף כל סוף געשטעלט ווערן, ווי אַ מיידל דאַרף חתונה האבן. חוץ דעם, וואס דאס וואלט מיר געקאנט אַריינטראגן אַ היבשע סומע געלט, וואלט עס געקענט האבן אַ ווירקונג אויף דעם פאַרשפּרייטן פון מיינע ווערק

* דער דאָזיקער בריוו איז אונז צוגעשיקט פון ד"ר חיים זשיטלאָווסקי. דעם בריוו האָט ש. אנסקי געשריבן אין וואַרשע דעם 30 אויגוסט 1920, דאָס הייסט אַ צוויי חדשים פאַר זיין טויט. ש. אנסקי, ווי באַוואוסט, איז געשטאָרבן דעם 8 נאָוועמבער 1920. מיר דרוקן דעם בריוו פון [illegible]ט אייניקע קיצורים און מיט אונזער [illegible] דעם ד"ר ח. זשיטלאָווסקי דרוקן [illegible]ונזער האַרציקן דאַנק פאַר זיין [illegible]ט און אויפמערקזאַמקייט. רעד.

אין אמעריקע (דאס איז אויך נינערם מיינונג). און מיין העכסטער טרוים איז איצט — ארויסלאזן פארן לעבן מיינע געזאמלטע שריפטן (17 בענדער, טייערינקער! אלע געווידמעט פארשטייט זיך, דיר).

צי איז די פיעסע וואו געשטעלט, ווייס איז נישט. מיט צוויי יאר צוריק האט מען זיך געגרייט צו שטעלן אין מאסקווע אין סטודיע פון „כוד.“-טעאטער און אין „הבימה“, אין העברעיש (ביאליקס איבערזעצונג, געדרוקט אין 1-טן באנד „התקופה“. א וואונדערבארע איבערזעצונג!) אבער צי האט מען זי דארט געשטעלט — ווייס איך נישט. געקליבן האט זיך זי שפילן דער היגער „ווילנער טעאטער“, וואו עס האט געארבעט איינער פון די באגאבסטע יידישע רעזשיסערן דוד הערמאן (אט ווער עס וואלט זי געקאנט שטעלן קינסטלעריש!). נאר ער איז זיך פאנאנדערגעגאנגען מיט דער טרופע און אוועק קיין ווילנע. אפשר וועט ער זי דארט שטעלן. נאר איצט זענען מיר פון ווילנע אפגעשניטן... *)

וועגן מיין געזונט ווילט זיך נישט שרייבן. היינט, למשל, פיל איך זיך גוט. אויף אזויפיל, אז איך האב דעם בריוו געקאנט אנשרייבן. האב איך אבער געפרובט ארויסגיין פון סאנאטאריום, וואו איך געפין זיך, האב איך זיך קוים א לעבעדיקער אומגעקערט. די פיס געשוואלן און ווילן נישט גיין. דאס הארץ זייער שוואך. אפשר וועט זיך מיר איינגעבן אריבערפארן אין בערלין, דארט היילן זיך... — — —

וואס פאר א שווערע אטמאספערע דא איז, איבערהויפט איצט, ווייסטו אליין. דאס גיט אויך נישט צו קיין געזונט... — — —

נו, דערווייל גענוג.

איך קוש און האלדז דיך מיט דער העכסטער צארטקייט און ליבע

דיין

שלמה זנוויל“

* „דער דבוק“ איז אויפגעפירט געווארן דורך די „ווילנער“ אין ווארשע ערשט צו די שלשים נאך אנסקיס טויט. רעד.